

SİYASET KİTAPLARI SERİSİ I

Türkiye-Rusya İLİŞKİLERİNDE ENERJİ

EDİTÖR
Halil Burak Sakal

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
— Akıl - Ahlak - Adalel - Adap —

Kapadokya Üniversitesi Yayınları-7
Siyaset Kitapları Serisi: 1
Sertifika No: 43348

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

Editör: Halil Burak Sakal

Şubat 2019

ISBN: 978-605-80721-0-7

Kitap Editörü: Halil Burak Sakal
Konferans deşifresi: Medine Derya Canpolat
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Nazile Arda Çakır

© Kapadokya Üniversitesi tarafından yayımlanan basılı, elektronik veya diğere formatlardaki bilimsel yayınlar, sempozyum bildirileri ve ders içeriklerine ait bütün haklar Kapadokya Üniversitesine aittir. Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, Kapadokya Üniversitesinin yazılı izni olmaksızın yayının tümünün elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Sakal, Halil Burak, (editör).

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

107 s, 135 x 210 mm.

ISBN: 978-605-80721-0-7

1. Türkiye, 2. Rusya, 3. Enerji, 4. Enerji Politikası, 5. Uluslararası İlişkiler

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

yayinevi@kapadokya.edu.tr

yayinevi.kapadokya.edu.tr

0(384) 353 5009

www.kapadokya.edu.tr

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
AÇILIŞ	9
BİRİNCİ OTURUM	10
Türkiye-Rusya İlişkilerine Genel Bir Bakış	11
<i>Hasan Ali Karasar</i>	
Ortadoğu Enerji Kaynaklarının Kullanımında Sorun Alanları	17
<i>Vladimir Pavloviç Fitin</i>	
Akkuyu Nükleer Santrali	30
<i>Hasan Kanbolat</i>	
İKİNCİ OTURUM	36
Ortadoğu'da Enerji Nakil Hatları Altyapısı	37
<i>Georgiy İvanoviç Sosnov</i>	
Türkiye-Rusya İlişkilerinde Nükleer Enerji	53
<i>Erel Tellal</i>	
Rusya'nın Enerji Politikasında Türkiye'nin Yeri	59
<i>İlyas Kemaloğlu</i>	
ÜÇÜNCÜ OTURUM	73
Türkiye-Rusya Enerji İş Birliği	74
<i>Aleksandr Antonoviç Kolesnikov</i>	
Türk-Rus Enerji İşbirliğinde Doğu Akdeniz	79
<i>Çınar Özen</i>	
Hazar Denizi'ndeki Gelişmelerin Türk-Rus Enerji	88
İlişkilerine Etkisi - <i>Orhan Gaffarlı</i>	
Türk Akımı ve Mavi Akım'ın Türkiye Ekonomisine	93
Etkileri - <i>Halil Burak Sakal</i>	
KAPANIŞ	108

Türkiye-Rusya Enerji İş Birliği

Aleksandr Antonoviç Kolesnikov*

Sayın Rektör, Sayın Meslektaşlarım,

Rusya-Türkiye arasındaki enerji iş birliği konusu burada uzun uzadıya tartışıldı. Bu nedenle ben sadece bazı risklere değinmek istiyorum.

Sayın Kanbolat'ın ve Sayın Rektör'ün doğru bir şekilde ifade ettiği gibi, biz Rus jetinin düşürülmesinden sonraki krizi geride bıraktık. Hem Türkiye hem Rusya'da net bir şekilde iki taraf vardı. Bunlar, savaş yanlıları ve barış yanlılarıydı. Savaş yanlıları, kendilerini kriz döneminde çok net ve sert bir şekilde hissettirdi, barış yanlıları ise, tersine, ilişkileri eski haline getirmeye çalıştı. Şunu da hesaba katmak gerekir ki her iki taraf da gerek Rusya'da gerek Türkiye'de pozisyonlarını muhafaza etmektedirler. Bu yüzden Türkiye-Rusya ilişkilerindeki olası sorunlardan, özellikle de enerji alanında risklerden bahsederken, şunu hatırlamalıyız: Bu süreci etkileyen hem objektif hem de sübjektif birtakım nedenler bulunmaktadır.

Bugün Türkiye bölgede iş birliğini geliştirerek kendi yolunu çizmeye çalışıyor. Burada en önemli konu, Türkiye'nin "transit ülke" olarak, enerji hubı olarak Doğu ile Batı arasındaki rolünün tam olarak belirlemesidir. Bu alandaki rekabet ve mücadeleye sürekli artmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin kendi modelini oluşturması ve yakın coğrafyası ile uzlaşmaya gitmesi gerekmektedir. Türkiye, bir taraftan Rusya ve İran ile, diğer yandan ise NATO partnerleri ile ilişkilerini yeniden yapılandırması gereken bir dönemdedir. Burada Rusya ile Türkiye arasındaki iktisadi ilişkilerin her kazanımı, her adımı, Batı'nın agresif reaksiyonlarına sebebiyet vermektedir.

Günümüzde hem Rusya hem de Türkiye çok karmaşık bir durumun içindedirler. Türk Akımı ile ilgili durum oldukça

* Türkiye Temsilcisi, Rusya Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (RISI).

zorlu bir döneme girmiştir. Sayın Sosnov, teknik anlamda bu projenin hangi aşamada olduğunu anlattı. Ancak bu projenin tanıtımını sağlamak, itibarını yükseltmek gibi konular ise biraz daha karmaşık görünmektedir. Bu proje elbette Türkiye için önemlidir. Hem Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlamakta hem Ukrayna'yı bypass etmekte, hem de Mavi Akım'la birlikte Rusya'dan Türkiye'ye yeni bir ihracat kanalı daha yaratmaktadır. Bunun dışında Türkiye kendi topraklarından Avrupa ülkelerine Rus gazının nakli için transit ülke olarak pozisyonunu güçlendirmektedir.

Bu konuda Türkiye'ye baskı yapıldığı sır değildir. Bu baskı, elbette giderek artmaktadır. Giderek daha net bir şekilde "Türk Akımı'nın amaca uygun olmadığı" gibi görüşler ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin Rusya'dan uzaklaşarak ABD ve NATO'daki müttefiklerine daha yakın tutum sergilemesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu tür baskıların kısa süre önce ABD Dışişleri Bakanı ile Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı arasındaki görüşmede gündeme geldiği bilinmektedir.

Projenin muhalifleri esas olarak Batılılardır, ama muhalifler arasında maalesef bazı Türk siyasetçiler de yer almaktadır. Bu Türk siyasetçiler, Türk Akımı'nın Türkiye'nin stratejisine aykırı olduğunu, Rus gazına bağımlılığın Türkiye'ye zarar verdiğini ve dolayısıyla azaltılması gerektiğini ifade etmektedirler. Yeniden ihracat ve transit ülke olma konularının Avrupa'nın güney koridoruna zarar vereceğini söylemektedirler. Ünlü Brookings Enstitüsünden bazı uzmanlar Türkiye'de özel bir kamuoyu anketi düzenlediler ve şu sonuçları elde ettiler:

"Türkiye-Rusya ilişkilerinin geleceğinin olumlu olmasını etkileyen önemli faktörler vardır. Bunun temelinde, Türkiye'nin dikkatinin bu alanda yoğunlaşmış olması vardır. Rusya, Türkiye açısından ticari partner olarak AB'nin yerini tutamayacaktır. Siyasi ve ideolojik elitin çoğunluğu Rusya'ya yönelik böyle bir bağıllığı istememektedir ve iki ülke arasındaki ticari dengedeki açığı da buna sebep olarak göstermektedirler."

Şunu hesaba katmak gerekiyor ki sadece muhalif partiler değil, iktidardaki partinin içerisindeki bazı fraksiyonlar da enerji alanında kaynak çeşitliliğinden yanadır. Bu gruplar, Rusya'nın rolünün azaltılmasından yana tavır almaktadırlar.

Rus jetinin düşürülmesinden sonraki kriz ortamında, Türkiye'deki kamu kurumlarından bazıları stres testleri uyguladılar. Türkiye'nin, Rus doğal gazı olmadan ne kadar süre dayanabileceğini test ettiler. Bu testin sonucunda enerjide daha fazla kaynak çeşitlendirmesi gerektiği, hidrokarbon kaynaklarından uzaklaşılması gerektiği ve Rusya'dan alınan doğal gazı ikame edebilecek çözümlere yönelmek gerektiği düşüncesi hâkim oldu. Varılan bu sonuç, resmi olarak açıklanmış durumdadır.

Bununla birlikte başta Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Türk siyasetçileri, sadece Türk Akımı'nın işletmeye alınmasıyla Güneydoğu Avrupa'ya yönelik gaz sevkîyatında Türkiye'nin gerçek anlamda anahtar bir konuma sahip olacağını anlamaktadırlar. İki yeni uluslararası boru hattına sahip olarak Türkiye, gelecekte farklı kaynaklardan gelen gaz fazlasına sahip olabilecektir.

TANAP projesi uzun yıllardan beri süregelen bir projedir ve Türkiye'nin bu proje ile yeni kaynaklara ulaşmasının mümkün olup olmadığı, Rusya'ya olan doğal gaz bağımlılığını azaltıp azaltamayacağı çok tartışmalıdır. Burada şunu belirtmek gerekir ki bazı Türk yetkilileri şöyle bir durumdan bahsetmektedir: Türkiye, uzun vadeli bakarak, sadece koridor olmaya değil, aynı zamanda doğal gaz satışında bir merkez haline gelmeye öncelik verebilirse Türk Akımı'ndan çıkar sağlayabilir. Rus gazının bölgeden çıkışındaki tek kaynak olarak Türkiye, önemini artırabilir ve diğer Avrupa ülkelerine ihracat için bir hub haline gelebilir.

Akkuyu'ya gelince, bu projede elbette şu görüşte hemfikir olunabilir: Bu proje, kısmen siyasi bir projedir. Buna sebepsiz yere "iki devlet başkanının projesi" adı verilmemiştir. Proje, Putin ve Erdoğan'ın projesidir. Bizim, devlet başkanlarımızın bu konuyla ilgili beklentilerini boşa çıkarmamız gerekiyor.

Muhalif liderler ise parlamentoda ve inşaatın yapıldığı

bölgede protestolar düzenliyorlar ve şunu da saklamıyorlar: Muhalefetin, “Bu proje bizi ilgilendirmiyor. Bu proje iktidar-daki partinin ve Rusya’nın işidir. Rusya, kendisi geldi ve kendi parasıyla bu nükleer santrali inşa ediyor” şeklinde bir yaklaşımı vardır. Bu konu tartışmaya açıktır. Birincisi, genel olarak Türkiye’deki bütün büyük siyasetçiler ve ekonomistler şu konuda hemfikirler: “Türkiye yeni bir aşamaya gelmiştir ve bu aşamada nükleer enerjiyi kullanması gerekmektedir.” Rusya’nın ilk olarak kendisinin bu projeyi gerçekleştirmek üzere önermesi takdir edilecek bir harekettir. Bunu Türk meslektaşlarımla düşünce olarak size aktarıyorum.

İkincisi Türkiye’nin ekonomik bağımsızlığı meselesidir. Çok iyi biliniyor ki Avrupa Parlamentosu Türkiye ile ilgili özel bir karar aldı ve bu kararla Ankara’yı bu projeden vazgeçmeye çağırıyor. Elbette Türkiye, AB üyesi olmadığı için AB’nin bu kararına uymak zorunda değildir. Ancak bununla birlikte, AB karşısında Türkiye’nin nükleer enerji alanında kendi konumunu koruyabilmesi, bence, Türkiye’nin ekonomik bağımsızlığını savunmak demektir. Bu yüzden Rus uzmanlarının görüşü olarak ben şunu söyleyebilirim: Türkiye bu projede sadece gözlemci olduğu sürece, başka bir ifade ile katılımcı olmadığı sürece, Türkiye’deki siyasi partiler, sendikalar, basın, sivil toplum kuruluşları gözünde bu projenin pek çok sorunu olacaktır. Türkiye bu sürece doğrudan ve aktif katılımcı olmalıdır. Gözlemci olarak kalmamalıdır. Çünkü en nihayetinde elektrik enerjisi Türkiye ekonomisi için kullanılacaktır. Akkuyu şirketinin hisselerinin yüzde 49’u Türk şirketlerine sunulduğu halde henüz kimse bu hisseleri almak istememektedir ve başka ülkelerden de yatırımcı bulunamamıştır. Ama bu projede yatırımcı olanlar için elektrik enerjisinin uygun koşullarda sağlanması sırf iş alemi açısından büyük bir avantajdır. Büyük Türk girişimcileri, iş adamları Türk toplumu en kısa zamanda bu projeye katılmalı, destek olmalıdır. Bu proje sadece iki başkanın projesi değil, Türkiye ve Rusya halklarının projesi olmalıdır.

İlginiz için teşekkür ediyorum.